

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

1-son (2021-yil, fevral)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2021

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2021, № 1

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qaratilgan qarori bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy
Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori, dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muiyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Jahborov Azim Meyliqulovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Morogin Vladimir Grigoryevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Xakassiya davlat universiteti, Rossiya)

Belobrikina Olga Alfonsasovna, psixologiya fanlari nomzodi, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Tadjitxodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoira Ne'matovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Axmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisod fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Qosimov Fayzullo Muhammedovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Bafayev Muhiddin Muxammadovich, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Jumayev Ulug'bek Santorovich, psixologiya fanlari nomzodi, dotsent

Umarov Baxshullo Jo'rayevich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Inoyatov Abdullo Shodiyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA.....	7
Шахло ДАВРОНОВА. Олий таълим сифатини таъминлашда электрон ресурслардан фойдаланишнинг методик модели	7
Гулбахар Абылова. Применение педагогического колеса каррингтона в педагогической деятельности.....	14
Шахло НУРУЛЛАЕВА. Педагогик маҳорат ва компетентлик: мазмуни, шакллантириш методикаси, ривожлантириш йўллари	19
Жеткербай ОТЕПБЕРГЕНОВ. Талабаларнинг мураккаб ўқув материалларини ўзлаштиришда чизма-таъсирний моделлардан фойдаланиш маҳорати	23
Мурод ЭГАМНАЗАРОВ. Коммуникатив қобилият-ўқитувчи педагогик маҳоратининг таркибий қисми сифатида	27
Алишер ИБРАГИМОВ. Ўқувчиларда соғлом турмуш тарзини шакллантиришнинг методик асослари	30
Мухайя ДЖУМАНИЯЗОВА. Талаба ёшларнинг диний дунёқараши ва мулоқотдаги йўналганлиги ўргасидаги ўзаро муносабатларнинг психологик хусусиятлари	34
Ойбек ОРТИҚОВ. Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda umuminsoniy tarbiyaning o'rni	38
Shaxlo XALILOVA. Jahon pedagogikasida zamonaviy pedagogik muloqot va milliy pedagogik muloqot uslublariga transformatsiyasi.....	43
Dildora TOSHEVA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekologik tarbiyalashda xalq og'zaki ijodining o'rni va pedagogik ahamiyati	49
Наргиз ДЖУМАЕВА. Шахсни миллий кадриятлар асосида тарбиялаш масалалари.....	54
Jahongir SHODIEV. Socio-political life and the development of science in the period of Umar Khayam	57
Muattar ABDULLAXO'JAYEVA. Malaka oshirish tizimida maktab o'qituvchilarining axborot kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha kompetentligini rivojlantirish	61
Гулноз ТОШОВА. Баркамол шахсни тарбиялашда дидактик лойиҳанинг ўрни	64
Бахтиёр АДIZOV, Анвар НУСРАТОВ. Абдуллахон II даврида Бухоро хошлигида ижтимоий-маданий ҳаёт ва педагогик фикр ривожини.....	67
Madamin ASLONOV. "Buxoro maorif uyi"ning ma'naviy-madaniyatini rivojlanishidagi o'rni.....	71
Розанна АБДУЛЛАЕВА. Принципы обучения русской медицинской терминологии посредством сетевых технологий.....	74
Ширинбой ОЛИМОВ. Алишер Навоийнинг педагогик мероси ва уни ўрганиш йўналишлари	80
Зайниддин БОЗОРОВ. Фуқаролик маданиятини ривожлантиришда таълим интеграциясининг аҳамияти.....	84
Бахшулло УМАРОВ. Ижтимоий фанларни ўқитиш жараёнида талабаларда ватан тараккиёти ғоясини шакллантириш	91
Малика УМЕДЖАНОВА. Талабаларни миллий кадриятлар асосида онлавий ҳаётга тайёрлаш педагогик муаммо сифатида.....	95
Шокир ДОНИЁРОВ. Ўқувчилар жамоаси билан ишлашда бошқарув услубларидан фойдаланиш имкониятлари	99
Жаҳонгир РАМАЗОНОВ. Ўзини-ўзи идора қилиш ижтимоий-психологик феномен сифатида	103
МАКТАВГАСНА ВА BOSHLANG'ICH TA'LIM.....	107
Алижон ХАМРОЕВ. Бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш методик муаммо сифатида	107
Maftuna HAMROYEVA, Mohinur QUVONDIQOVA. Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuv.....	114
Юлдуз ПЎЛОТОВА. Компетенциявий ёндашув асосида ўқини дареларини ташкил этиш методикаси.....	117
Шахноза НИГМАТУЛЛАЕВА, Болта ХОДЖАЕВ. Воспитание навыков и привычек гражданской культуры у детей дошкольного возраста.....	129
O'g'iljon OLLOQOVA. Ona tili ta'limida intensiv ta'lim texnologiyalarini qo'llashning nazariy metodologik asoslari	134
FILOLOGIYA VA TILLARNI O'RGANISH	138
Нигина ҲОЖИЕВА. Анор лексемасига доир баъзи мулоҳазалар	138
Озода ЯДГАРОВА. Бўлажак инглиз тили ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнида педагогик ва психологик билимлар интеграциясининг аҳамияти	141

Гулноза СОБИРОВА. Инглиз тилини ўқитишда талабаларда пукт фаолияти турларини таълимий методлар асосида ривожлантириш	145
ANIQ VA TAVHIY FANLARNI O'QITISH	150
Шахло МЕРАЖОВА, Хилола ЭЛИМУРАДОВА, Дилноза АЗИМОВА. Чегаравий шартлар бир жинсли ва бир жинсли бўлмаган параболик типдаги тенглама учун биринчи аралаш масалани ечиш	150
Ахат АХМЕДОВ. Развитие экспериментальной компетентности учителя физики на лабораторных занятиях	157
Набия ТУРАЕВА, Жахонгир ТУРАЕВ. Методические рекомендации по обучению будущих учителей математики конструированию и анализу урока.....	160
G'olib JUMAQULOV. O'quvchilar intellektual sifatlarini tarbiyalash texnologiyalari	163
Nazokat SAYIDOVA, Ilhom JURAYEV. Make beautiful control buttons for a website in coreldraw vector program	166
Мўмин ҚОДИРОВ, Эркин ВОХИДОВ. Умумтаълим мактаблари ва академик лицейларда физика фанини масофавий таълим асосида ўқитиш масалалари хусусида	173
Дилноз РЎЗИЕВА. Олий таълимда физика ўқитишни тизимли ёндашув усулида ташкил қилиш	178
Ҳамидахон ҚОДИРОВА. Умумий ўрта таълим физикасида “оптика” бўлимининг мазмун ва моҳияти	182
Eliboy XUDOYBERDIYEV, Sevara HAMROYEVA. Yulduzlar evolutsiyasini kvant tasavvurlar nazariyasi asosida o'qitish metodikasi.....	186
Mehrinigor RAUPOVA. Bo'lajak biologiya o'qituvchisi kvazi-professional faoliyatini loyihalash usullari	189
Gulbahor AKBAROVA, Charos AMINJONOVA. Problems and methods of teaching the subject “biology”	193
Хасан АВЕЗОВ, Бахтиёр ГАНИЕВ, Ақобир ИЛХОМОВ, Гуляйра ХОЛИКОВА. Повышение эффективности учебной деятельности студентов при изучении биоорганической химии в дистанционном формате	197
Ekhtiyor ATOEV, Gulnoz GAFUROVA. Information files for didactic chemistry testing	200
IQTISODIYOT VA TURIZM.....	203
Bobir ZOKIROV, O.P.РАШИДОВ. O'zbekiston va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi diplomatik munosabatlarning yangi bosqichi	203
✓ TASVIRIY SAN'AT VA MUSIQA TA'LIMI.....	206
Қорёғди ЖУМАЕВ, Муҳиба Сулаймонова. Алишер Навоий ва ўзбек мўъжаз рангасвир санъати уйғониш даври	206
Вилоят ТЎХСАНОВА, Наргиза РАФИЕВА. Амалий санъат асарларини таъмирлашда ашёлар технологияси	209
Олим КАРИМОВ. Мусиқа дарслари орқали ўқувчи ёшларда онг, миллий тафаккурни шакллантириш воситалари	213
Davron RO'ZIYEV. Milliy sozlarning tarixiy taraqqiyoti va ta'lim-tarbiyadagi roli	219
Санокул ДЎСТОВ. Ўзбек миллий мусиқа созларининг пайдо бўлиш тарихи	227
Рустам РАХИМОВ. Формирование музыкальных интересов и способностей и их выявление в семье.....	232
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT	235
Нодиржон КАМБАРОВ. Шарқ яккакурашларида баркамол шахс тарбиясининг устувор йўналишлари	235
Хусен САФОЕВ. Военно-патриотическое воспитание школьников как педагогическая проблема ...	240
Шерзод АБДУРАХМАНОВ. Военно-патриотическое воспитание молодежи в современных условиях	244
Муҳсин ОЛИМОВ. Ўрта масофага югурувчиларнинг мусобака олди тайёргарлик машғулотларини режалаштириш	248
Низом ТЎХТАБОЕВ. Болалар ва ўсмирлар спорт мактабларида шуғулланувчи ёш қиз болаларнинг жисмоний тайёргарлиги динамикаси.....	254
Раҳим ШУКУРОВ. Талаба – ёшларда соғлом турмуш маданиятини ривожлантириш, жисмоний тарбия ва спорт муҳим восита сифатида	258
“Педагогик маҳорат” журнали учун мақолаларни расмийлаштириш талаблари	261

Вилоят ТЎХСАНОВА

Бухоро давлат университети санъатшунослик
факультети тасвирий санъат ва муҳандислик
графикаси кафедраси катта ўқитувчиси,
Ўзбекистон Бадий Академияси
ижодкорлар уюшмаси аъзоси

Наргиза РАФИЕВА

Бухоро давлат университети санъатшунослик
факультети тасвирий санъат ва муҳандислик
графикаси кафедраси катта ўқитувчиси,
Ўзбекистон Бадий Академияси
ижодкорлар уюшмаси аъзоси

АМАЛИЙ САЊЪАТ АСАЛАРИНИ ТАЪМИРЛАШДА АШЁЛАР ТЕХНОЛОГИЯСИ

Мақолада тарихий обидаларда ўз аксини топган амалий санъат асарлари намуналарини асраб қолиш, уларни таъмирлаш масалалари баён қилинган.

Калит сўзлар: меъморий обидалар, музей, меъмор, меъморчилик, таъмирлаш, консервация, гишт.

В статье изложены вопросы сохранения произведений прикладного искусства, отраженных в исторических памятниках, а также и их реконструирование.

Ключевые слова: памятники архитектуры, музей, архитектор, реконструкция, консервация, кирпич.

The article describes the issues of preserving samples of Applied works of art reflected in historical monuments, their repair.

Key words: architectural monuments, Museum, architect, architecture, renovation, conservation, etc.

Кириш. Ота-боболаримиздан бизга бебаҳо маданий, моддий, тарихий меърос: меъморий обидалар, осори-атиқалар етиб келган. Биргина Бухоро шаҳримизда 400 дан ортиқ қадимги турар жой, саройлар, масжид, мадраса, макбаралар мавжуд. Бундан ташқари, Бухоро давлат музей кўриқхонаси фондлари ва кўргазмаларига 130000 дан ортиқ осори-атиқалар йиғилган. Абу Али ибн Сино вилоят кутубхонасида 10000 дан ортиқ ноёб китобот санъати ва қўлёзмалар намуналари йиғилган.

Асосий қисм. Тарихий обидаларни асл ҳолига келтириш, келажак авлодлар учун асраб қолиш таъмир санъатининг, таъмирчи усталарнинг долзарб вазифаси ҳисобланади. Бу вазифани амалга ошириш учун эса, ишни илмий асосда ташкил этиш керак.

1. Таъмирчи меъмор уста маҳсул билим ва тажрибага эга бўлиши лозим.
2. Тарихий ёдгорликлар таъмирида даврига эътибор бериш керак.
3. Ёдгорликни таъмирлашда аниқланган, илмий исботланган қиёфасини тиклаш зарур.
4. Обида, осори-атиқанинг тарихий бадий, кўргазмавий эффектини - таъсирчанлигини сақлаш муҳим.
5. Тарихий аслиятини сақлаб қолиш шарт.
6. Боғ ва хиёбонларни (мажмуаларни) таъмирлашда қадимги кўринишини сақлаш, ўсимликлар дунёсини, жойлашувини, чор боғ, ҳовуз, арик, ишқом, кўшк, йўлак, биноларнинг ўрнини ўзгартирмаслик керак.
7. Шарқ боғларининг ўзига хос белгиси: мевали ва манзарали дарахтларни биргаликда кенг қўлланилишига аҳамият бериш.
8. Таъмирчи меъмор ва таъмирчи уста ҳамкорлиги, баъзан соҳа олимлари ва мутахассислар ҳамкорлиги ҳам муҳимдир.

Музей ишида амалий санъат асарларини таъмирлаш усуллари:

1. Мустаҳкамлаш – консервация қилиш, қандай бўлса шундай сақлаб қолиш.
2. Ўчган бўёқларни шартли бўёқлар билан бўяш.
3. Безакли-амалий санъатда унсурларни тиклаш, қайтарилувчи нақшларни давом эттириш.
4. Аслиятни мустаҳкамлаш.
5. Силликмаслик, ялтиратмаслик, бўёқ, лак билан бўямаслик, таъмирланган бўлганда асрлар гардини сақлаб қолиш.

Меъморчиликда – ёдгорликларни таъмирлашдаги вазифалар:

1. Ёдгорликни ўз жойида сақлаб қолиш.
2. Ўз жойида сақлаш иложи бўлмаса, сув остида абадий қолиб кетиш хавфи бўлса ўпқонлар, вулқонлар отилганда, кўчкилар содир бўлганда кўчиришга руҳсат берилади. Масалан Варахша деворий сурати.
3. Яхлит организмни сақлаш.
4. Музей кўриқхоналарда кўчириб келинган объектни мажмуа, тўплам шаклида сақлаш.

5. Таъмирлашда комплекс тадқиқотга таяниш. Меъмор, муҳандис ва уста ҳамкорлиги.
6. Обиданинг қурилиш, яратилиш тарихини чуқур ўрганиш.
7. Муҳандислик техник тадқиқотлар учун “запдаж” – ёдгорлик пойдеворини очиш.
8. Тадқиқотларни лабораторияларда тасдиқлаш.
9. Конструкцияга етказилган биологик зарарни аниқлаш: смирувчи, кемирувчи омилларни топиш ва бартараф этиш.
10. Библиографик ишлар ва архив тадқиқотлари (ёдгорликдан ташқарида) ўтказилади.
11. Даврларга алоҳида эътибор бериш.
12. Техник воситалардан фойдаланиш: компьютер графикаси, катталаштириш, программалаштириш ва лойиҳалаш.
13. Архивлардаги фото, чизма маълумотлар, қадимги миниатюралардан фойдаланиш.

Таъмирлаш усуллари:

- а) ёдгорликда янгиликни ўтмиш услубида бажариш – биринчи услуб;
- б) янгиликни тарихий ҳолатидан аниқ фарқлаш – иккинчи услуб;
- в) аввалги иккинчининг ўртаси, замонавий услуб эскисига бўй сундириш.
- г) меъморий ёдгорликни ўзининг асли вазифасида ишлатиш ва музейга айлантириш.
- д) ёдгорликни музейга мослаштириш. Мослаштиришда ёдгорликнинг қиёфасини бузмаслик, қўшимча конструкциялар қилмаслик.

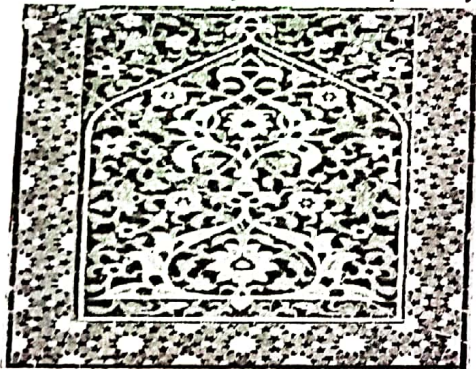
Илмий таъмирлаш ишларида қўлланиладиган ашёлар ҳеч қачон аслидан тубдан фарқ қилмаслиги керак: ҳажми, шакли, ранги, материали, хомашёси, услуби.

Амалий санъат буюмларини асл ҳолатига келтириш имконияти бўлмаса, ўз ҳолида консервация қилиб сақлаш керак.

Меъморий ёдгорлик безак санъати нақшларини таъмирлаш

Учинчи уйғониш даврини бошидан кечириётган Янги Ўзбекистон бой бетакрор маданий меросга эга. Уларни ўз кўзлари билан кўриб, томоша қилишни бутун дунё ахли орзу қилади. Мамлакатимизнинг сайёҳлик салоҳияти ниҳоятда катта. Шу боис ҳам бугунги кунда тарихий-маданий ёдгорликларни қадрлаш ва келгуси авлодларга бекаму кўст етказиб бериш долзарб вазифа ҳисобланади.

Бизнинг диёримизда бобокалошларимиз яратган баркамол, теран мазмунли ва тарихан бебаҳо санъат асарлари жаҳон маданияти дурдоналари каторидан ўрин олган. Қўли гул усталар яратган гўзал меъморий обидалар кишиларга юксак эстетик завқ бағишлайди ҳамда уларни ахлокий тарбиялашда муҳим восита вазифани бажаради. Ёдгорликлардаги қуёш нурида товланаётган сиркор кошнлар, нафис нақш-нигорлар беихтиёр кишини ўзига мафтун этади. Бу санъат дурдоналари бир неча асрлар муқаддам яратилган бўлсада, ҳозиргача ўз нафосатини, кўркини ва нафислигини йўқотмаган.

Меъморчилик ёдгорликлари халқимизнинг ўлмас солномаси, у дидларни чархлайди, гўзаллик туйғуларини тарбиялайди, ўз даврининг идеаллари, мақсадлари ва орзу ўйларини ифодалайди.

Муҳокамалар ва пагизжалар. Асрлар ўтиши давомида ҳар хил даҳшатли урушлар, табиий офатлар кўпгина ёдгорликлар бағридаги тақдорланмас жозибани емиришга, кошнларнинг кўчишига ҳамда кўйлаб биноларнинг қулашига олиб келди.

Талафот кўрган, жароҳат олган обидаларни асл ҳолига қайтаришдек мураккаб вазифани бажариш учун бу биноларни яратган фиштору кошнкор, хаттоту кошнпаз усталар бўлиши керак. Шунинг учун ҳам бугунги мисли кўрилмаган бунёдкорлик ишлари жадал амалга ошириладиган даврда бебаҳо кадрларимизни сақлаб қолиб, асл ҳолида келажак авлодларга етказишдек хайрли ишни амалга оширишимиз учун биз қадимги заҳматқаш устозларимиз яратган осмонўпар гумбазу, юлдузлар билан сирлашадиган маҳобатли пештоқ, сиркор деворларни бунёд этган устозодалар меросини, илмини, бой тажрибаларини чуқур эгалламоғимиз зарур. Марказий Осиёнинг маданияти ва меъморчилик санъати ҳамда унинг сермазмун тарихини жаҳонга машҳур қилган усталарнинг

санъати ва иш услубини илмий асосда мукаммал ўрганмай туриб, таъмирлаш сир-асрорларини тушуниш мушкул.

Демак, бирорта обидани таъмирлаш ёки консервация қилиш учун энг аввало билимдон лойиҳачи меъмор лойиҳа режасини илмий асосланган ҳолда ишлаб чиқиши, лойиҳа мутахассислардан тузилган эксперт комиссиядан ўтказилиши, ишни бажарувчи таъмирчи ташкилотда фаолият кўрсатаётган усталар катта тажриба ва маҳоратга эга бўлган тақдирдагина ёдгорликни таъмирлашга рухсат берилиши шарт. Ҳар бир беморни касалига қараб мутахассис ҳаким даволангандек, бу ишни ҳам ўз ишининг устаси бажариши лозим. Иш эса, лойиҳа муаллифи ва назоратчи мутахассис томонидан доимий назоратда олиб борилиши зарур.

Масаланинг иккинчи томонида қарасак, лойиҳа пухта илмий асосда тайёрланган, таъмирчи, тажрибали уста ҳам бор дейлик, аммо таъмирталаб бинонинг бунёд этилган давридаги технология асосида тайёрланган материаллар: ғишт, қошин, бўёқ ва бошқалари махсус илмий лаборатория ва устахоналарда тайёрланмаса ва махсус синовдан ўтмаса ишлатиш мутлақо мумкин эмас.

Ёдгорликни асл ҳолидек таъмирлаш учун тайёрланаётган ғиштлар ҳам қалинлиги, ҳам ўлчами, айниқса сифати жиҳатидан эски ғиштга тенг бўлиши лозим.

Пишиқ ғишрдан Марказий Осиёда бинолар барпо қилиниши 9-асрдан бошланган бўлиб, турли даврларда уларнинг ўлчами ва сифати турлича қалинлиги 3-3,5см, томонлари 21-21,5 смдан, қалинлиги 5,5-6см, томонлари 26-26,5 смгача ўзгарган. Демак, ҳар бир тарихий даврга оид ёдгорлик учун хос бўлган ғишт махсус хумдонларда қадимги технологияга яқин услубда тайёрланмоғи лозим.

Териладиган деворнинг 1 метри учун печа қатор ғишт терилганлигини, ҳамда ғиштининг қалинлигини ҳисоблаб, қаторлар орасига боғловчи сифатида ишлатилган қоринмашининг қалинлиги ва таркиби аниқланади. Шунинг билан бирга, девор қалинлигига қараб ғиштлар бир-бири билан боғланиши таъминланади.

Ҳеч кимга сир эмас ҳозирги даврда ёдгорликлар таъмири учун ишлатилаётган қурилиш материаллари аксарият ҳолда бир хил сифат ва технологияда тайёрланганлигига гувоҳимиз.

Қошин-мозайка, маёлка, теракота ва пақшлар борасида ҳам шу аҳвол.

Ўтган асрнинг 60-70-йилларида Самарқандда қошин тайёрлаш илмий устахонаси фаолият кўрсатар, барча шаҳар ва вилоятлардаги таъмирталаб ёдгорликлар учун қошин пишириб берарди. Бухорода Уста Ширин Муродов номидаги илмий таъмирлаш устахонаси қошида, Сомонийлар боғи худудида махсус хумдонларда теракота ва ғишт махсус тайёрланарди.

Аммо кейинчалик бу корхоналар тугатилди. Таъмирлаш ишлари эса, уста кўрмаган шогирдлар қўлига ўтди. Қадимги ўзига хос шаҳарлар киёфаси таниб бўлмас даражада ўзгара бошлади. Таъмирлашни ҳеч қачон янгилаш деб тушунамаслик керак. Асрлар нафаси уфуриб турган бино деворларини компрессор ёрдамида қум пурқаб “янгилаш”, ёғоч устидаги бўёқни ўткир пичоқ билан кириш, нақшинкор дарвоза ва эшикларни рангсиз лок билан қоплаш, асло таъмирлаш эмас. Обидалардан давр руҳи, гарди, нафаси уфуриб туриши керак.

Афинадаги антик давр ёдгорлиги Акропол харобаси ханузгача вайрона ҳолда консервация қилиб сақланади ва уни шу ҳолатда томоша қилиш учун дунёнинг турли бурчакларидан миллионлаб сайёҳлар навбат кутиб туришади.

Қадимги Миср пирамидалари, Рим шаҳридаги икки минг йил аввал қурилган Колезей ёдгорликлари ҳам шундай сақланади. Уларни қайта таъмирлашга бу давлатларнинг кучи ва мутахассислари етмайдими? Йўқ, асло бу ёдгорликларнинг асл сақланган кўринишини эмоционал таъсири жуда улканлиги учун ҳам шундай қарорга келишган. Асрлар садоси сақлаб қоллинган.

Шу ерда тарихимиз, маданиятимизнинг бебаҳо бойликлари бўлмиш меъморий обидаларни келажак авлодларга асл холида етказиш каби эзгу ниятлар билан бу соҳада фаолият кўрсатаётган мутахассис ва усталарга яна бир марта консервация ва реставрация-таъмирлаш ҳақида изох бермоқчиман.

Консервация - ёдгорликни асл холида сақлаш мақсадида олиб бориладиган ишлар, жойин ўзгарган бўлақларни ўз ўрнига ўрнатиб қўйиш ва унсурларидан фойдаланиб, йўқ бўлиб кетган девор, устун қабиаларнинг ўрнини фарш этиш орқали бажарилади.

Таъмирлаш - энг мураккаб, комплекс иш. Асосий мақсади ёдгорлик ҳаётини узайтириш. Ёдгорликнинг бадий кимматини тўла очиш мақсадида, гумонсиз тасдиқланган қисмларини тикланади. Стилистик таъмир уюштирмасликка ҳаракат қилинади, кейинги қатламларнинг киймати ҳам сақланади.

Хулоса. Кўриниб турибдики, консервация ва таъмирлаш орасида аниқ чегара йўқ. Қачонки ёдгорлик тўлиқ илмий ўрганилиб, махсус комиссия қарор қабул қилгандан кейингина у ёки бу шаклдаги “даволаш” услубига мурожаат этилади.

Биргина бизнинг Бухоро вилоятимизда 600 дан ортиқ тарихий меъморий ва археологик ёдгорликлар рўйхатга олинган. Уларни келажак авлодларга асл холида етказиш эса, бизнинг аждодлар олдидаги қарзимиз, фуқаролик бурчимиздир.

Ушбулардан келиб чикиб, барча қадимги шаҳарларимизда илмий таъмирлаш устaxonалари, лабораторияларини ташкил этиш, тажрибали мутахассис ва усталардан иборат кенгаш тузиш вақти келди.

Адабиётлар

1. Мирзиёев М.Ш. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик-ҳар бир раҳбар фаолиятининг қундалик қондаси бўлиши керак.
2. Пулатов Ш.Х. Архитектура ёдгорликларини таъмирлаш. –Тошкент: “Таълим”, 2009 й. -240 б.
3. Низовский А. Сто великих археологических открытий. -М., 2004. -546 стр.
4. Шимко В.Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование. -М. “Архитектура”, 2004. -298 стр.
5. Ташходжаева Ш.С. Художественная поливная керамика Самарканда (X-XIV вв). 1991.-142 б.
6. Абдураззоков А.А. Реставрация настенных росписей Афрасияба. Ўқув –услубий қўлланма. -Ташкент: “Фан”, 1975. – 132 б.
7. Renaissance Architectural Prints from Column to Cornice This catalogue accompanies the exhibition Variety, Archeology, and Ornament Renaissance Architectural Prints from Column to Cornice August 26 – December 18, 2011 University of Virginia Art Museum.
8. Marilyn Scott. The potter’s bible. New York. 2010. Avenue Suite 206
9. Archaeology & illustrators a history of the ancient monuments drawing office archaeological graphics report Judith Dobie and Chris Evans. English Heritage 2010
11. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш буйича Ҳаракатлар стратегияси. -Тошкент, 2017 йил 7 февраль, ПФ-4947-сон Фармони.
12. Абдураззоков А.А., Безбородов М.А., Заднепровский Ю.А. Стеклоделение Средней Азии в древности и средневековье. Монография. -Т.: “Фан”, 2012. - 450 б.
www.vgik.info
www.pencil.nm.ru